

ZUKOVITS IMRE: AZ AKTIVITÁS SERKENTŐ TÉNYEZŐI AZ OKTATÁSBAN

Budapest, 1972. Tankönyvkiadó. 276 oldal

A szerző most megjelent műve mögött — mint az előszóban jelzi — alapos előkészítő munka áll. A témában nyolc év gyakorlóiskolai tapasztalatát gyűjtötte össze és elemezte. Vizsgálatai közel 2000 pécsi főiskolai hallgató gyakorló tanítására és 180 tanári bemutató órára támaszkodnak. Ezenkívül Baranya megyében 140 tanításon vett részt abból a célból, hogy felmérje a tanulók aktivitását. A könyvben több mint 20 óra leírását, elemzését találjuk. A tanulmány az általános iskola felső tagozatos tanulóinak, a 10—14 éves gyerekeknek iskolai munkáját serkentő tényezőket és a tanulói aktivitás lehetőségeit vizsgálja.

Az első fejezetben — mintegy bevezetőként — az *aktivitással kapcsolatos általános kérdéseket* tárgyalja. Elemzi az aktivitás fogalmát, az aktivitást motiváló tényezőket. Szól mindarról, amit az aktivitás gyűjtőfogalma alatt értünk a pedagógiában. Hangsúlyozza: „A tanulói aktivitás elsősorban mint eszköz szerepel az iskolai munkában. Segíti, előmozdítja a sokoldalúan fejlett személyiség kialakulását, amelyen belül azonban az aktivitás fontos személyiségjegyként is szerepel. Ilyen értelemben a tanulói aktivitás megvalósítása egyúttal célja is az oktató-nevelő munkának”.

A második fejezet az *aktivitást serkentő tényezőkről* szól. Kitér a játékoság és aktivitás kapcsolatára, melyet egy elsősorban olvasás—írás óra és egy V. osztályos ének óra bemutatásával szemléltet. A fejezet gerincét a *tanulókísérletek problematikája* adja. Ismerteti a tanulókísérletek célját, szerepét, módszertanát. Egy VIII. osztályos kémia óra bemutatásával hasznos tanácsokat ad a kísérletek levezetéséhez. A tanulókísérleteket is az aktivitás szemszögéből nézi. Felmérésekkel, statisztikai adatokkal bizonyítja, hogy az új anyag feldolgozásánál is 10—15%-al fokozza a tanulókísérlet az intellektuális aktivitást. Különösen természettudományos tárgyak oktatásában fontos a kísérleti órák beiktatása. Nemcsak az új anyag tárgyalásánál, hanem az ismétlő, gyakorló és ellenőrző órák során is eredményesen alkalmazhatók a tanulókísérletek. Ezek tapasztalatai azt bizonyították, hogy a kísérleti óráknak nemcsak az oktatásban, hanem a nevelésben is nagy jelentőségük van, mert kedvező módon alakítják a diákok munkához való viszonyát. A szemléletesség és az aktivitás összefüggéseit szintén boncolgatja a szerző, egy VI. osztályos elővilág óra korszerű levezetésén keresztül demonstrálva a szemléletesség követelményeit.

Az audio-vizuális technikai eszközök alkalmazásának módszertanát úgy mutatja be mint a tanulói aktivizálás nélkülözhetetlen eszközeit a modern követelményeknek megfelelő óra-vezetésben. Külön szól az *oktatófilmek és az Iskolatelevízió adásainak felhasználásáról*. Felhívja a figyelmet arra, hogy az oktatófilmek bemutatását gondosan elő kell készíteni, pontosan meg kell határozni, hogy az oktatási folyamat melyik mozzanatához szükséges a filmet beiktatni. A vetítés után következik a film vagy filmrészlet közös feldolgozása a tanulókkal. Mindebből következők, hogy a TV óra nem passzív filmnézés. A könyv kitér az *életközelség és az aktivitás összefüggéseire*. Egy VIII. osztályos fizika órarészlet leírásával (transzformátor) jó példát mutat a gyakorlati étellel való kapcsolatra. Az életközelséget szolgálják az üzemlátogatások. Az üzemlátogatás során szerzett ismeretek számonkérésének módszerét mutatja be egy VII. osztályos gyakorlati foglalkozás órarészletének leírásával. Az aktivitás egyik fokmérője a *tanulók által feltett kérdések* száma. Ezekben a kérdésekben a gyerek tudatában kialakuló vélemény jut kifejezésre. Egy V. osztályos rajzórának elemzésével utal a szerző az *érzelmi motiváció* és az aktivitás kapcsolatára. Az emocionális motiváció alkalmazásának az a jelentősége, hogy kedvezően befolyásolja a tanulók eredményét.

A harmadik fejezet: *A tanulói aktivitás lehetőségei az új anyag tárgyalásánál*. Négy óra bemutatásával (3 fizika és 1 kémia) illusztrálja az aktivizálás változatait. Kettős célt tűz ki: egyrészt azt, hogy az egész osztályt bevonja a csoportfoglalkozásba, másrészt, hogy a megállapított fizikai illetve kémiai törvényt a tanulók konkrétan tudják alkalmazni. Kiemeli az előző ismeretek szerepének didaktikai fontosságát, mivel a régebbi ismeretek az új anyag tárgyalásánál jó alapot adhatnak. Különben is hasznos, ha tudatosan visszatérünk a régebben tanultakra, mert ezek felidézése és megfelelő alkalmazása tanítványainkban sikerélményhez vezet. Egy VIII. osztályos fizika órán a csoportfoglalkozásra és ezen belül a tanulók önálló kísérleteire nyújt jó példát. A tanulókísérleteknek az a nagy előnye, hogy a tanulók saját tapasztalataikból tudnak következtetni az összefüggésekre.

A negyedik fejezet címe: *Az aktivitás lehetőségei a gyakorlásban, az ellenőrzésben és az értékelésben*. Az egyik legfontosabb didaktikai feladat, hogy kontrolláljuk, értékeljük tanítványaink teljesítményét, tudását. Az óratípusok közül a gyakorló órákról széles körű vita folyt és folyik. Egyértelműen leszögezhetjük, hogy jelentőségüket növeli az a tény, hogy ezzel az óratípussal lehet leginkább megvalósítani az étellel való kapcsolatot, az elsajátított ismeretanyag gyakorlati

felhasználását. Ennél az óratípusnál változatos eszközökkel bontakoztathatjuk ki a tanulók aktivitását. Már előkészítéskor alkalom kínálkozik a tanulók sokirányú aktivizálására. Pl. megbízzuk őket szemelvények, képek, statisztikai adatok gyűjtésére. Érdeme ennek a fejezetnek, hogy felhívja a figyelmet a *tankönyvvel kapcsolatos gyakorlásmód* fontosságára. A tankönyvek rendszeres használata lehetőséget nyújt arra, hogy a tanulók megszokják a szövegek önálló és helyes értelmezését és sokoldalú értelmi feldolgozását. Szól a feladatlapokról, mint a gyakorlás jó alkalmazási lehetőségéről is.

Napjainkban sokat vitatott probléma az *értékelés és az osztályozás*. A szerző 11 pontba foglalja az ellenőrzéssel és értékeléssel kapcsolatos elveit, hangsúlyozva, hogy az ellenőrzés és értékelés nem cél, hanem eszköz az oktató-nevelő munkában.

Az utóbbi évtizedben kezd teret hódítani a *programozott oktatás*, mely egyike a korszerű pedagógia legmodernebb módszereinek. Erről szól a könyv V. fejezete, mely az aktivitás szemszögéből teszi vizsgálat tárgyává a programozott oktatás valóban sok bonyolult kérdését. Világosan definiálja az oktatási program fogalmát, jellemzőit, kiemelve azt, hogy ennél az oktatási formánál, kérdés és feladatrendszerek útján aktivizálják a tanulókat. Külön foglalkozik a programozott oktatás pszichológiai problémáival, ismerteti SKINNER és MENCINSZKAJA álláspontját. Szerzőnk a továbbiakban az általános képességek fejlesztése szempontjából fejtegeti a programozás előnyeit, utalva arra, hogy a tanuló és a tanár is lépésről lépésre, önkontroll segítségével láthatja az előrehaladást, vagy az akadályokat. Ebben a részben tárgyalja a szerző az oktatóprogramok elkészítését algoritmusokkal. Talán ez a könyv legnehezebb, de egyben legérdekesebb része. Az algoritmus tömör meghatározása után a LANDA-féle algoritmusok három fajtáját írja le, fizika és matematika óra keretében bemutatva, hogy a gyakorlatban miként lehet új anyagot algoritmus segítségével feldolgozni. Ismerteti a különféle programok (lineáris, elágazásos, kevert) összetevőit. Összefoglalja az amerikai programozás előnyeit, hiányosságait és felmerülő problémáit. Átfogó képet nyújt a szovjet program sajátosságairól és eredményeiről. Rövid utalás történik a hazai programozott oktatásra is, mely mindkét szisztémát alkalmazza. Az emlékezet fejlesztésére talán a lineáris, míg a gondolkodás fejlesztésére talán az elágazásos program alkalmasabb. A jövő útja a programozott oktatás, mert sok előnyt biztosít: lerövidíti az oktatási időt, maximálisan aktivizálja a tanulókat, teljesítményképes tudást nyújt.

Összefoglalva: a szerző érdeme, hogy könyvében átfogóan, sok oldalról megközelítve elemzi az aktivitás problémáit. Eddig az egyes szakfolyóiratokban inkább az aktivitás szaktárgyi, vagy speciálisan egy területre vonatkozó kérdéseiről olvashattunk. A könyv stílusa könnyed, olvasmányos, néhol kissé bőbeszédű, de áttekintés, ismétlések is előfordulnak, főleg az általános pedagógiai alapelvek vonatkozásában. Erénye viszont a műnek a gyakorlattal való szoros kapcsolata, számos jó óraleírást, vázlatot tartalmaz. A szerző kissé részrehajló a matematika—fizika—kémia irányában, mivel viszonylag kevés a földrajz, biológia és történelem óra demonstrálása.

Mindent összevetve, ZUKOVITS Imre könyve hasznos segédeszköz valamennyi pedagógus számára, mert az oktatáspolitikai határozatoknak megfelelően, mindannyiunk kötelessége, hogy oktatómunkánk eredményessége érdekében a tanulói aktivitást fokozzuk.

VINCZE ANDRÁS

PATAKI FERENC, HUNYADY GYÖRGY: A CSOPORTKOHÉZIÓ

Budapest, 1972. Akadémiai Kiadó. 267 oldal.

A kötet három tanulmánya az emberi csoportok összeforrottságának, a csoportkohézióznak jellemzőit, meghatározóit és kutatási módjait vizsgálja. A szerzők igen fontos feladatra vállalkoztak, széleskörű kísérleti anyagra támaszkodva kívántak hozzájárulni a csoportlélektan és a csoportszociológia kategóriarendszerének kialakításához, a felmerülő jelenségek, tendenciák értelmezéséhez. Mindez napjainkig ugyanis jobbra nem marxista interpretációban állt rendelkezésünkre. Az elmúlt évtizedben a marxista kutatók sokat foglalkoztak a csoport strukturális viszonyaival, a csoportteljesítmények egyes kérdéseivel; nem tudunk azonban a csoportösszetartás értelmezésének kísérletéről, sem pedig e bonyolult kérdéskör kísérleti vizsgálatáról.

A probléma annál inkább időszerű, gyakorlati fontossága nagy, mert „azoknak a tényezőknek a sokoldalú vizsgálata, amelyek az embereket hatékonyan dolgozó és erős elkötelezettséget kiváltó csoportokban együtt tartják, közvetlenül összekapcsolódik a manapság oly sokat emlegetett »optimalizálási« törekvésekkel s a társadalmi kollektivitás fejlődésével” (9. old.).

Az első tanulmányban PATAKI Ferenc a *csoportkohézió értelmezésének problémáit* vizsgálja. Elemzés és kritika tárgyává teszi, fejlődésükben vizsgálja a szociálpszichológiában jól ismert elméleteket. Elemzései során arra a megállapításra jut, hogy a csoportkohézió fogalmának defi-